

Aliona SOBOL

Echivalente românești ale verbelor aspectuale din limba rusă cu prefixul *до-*

A.S. – lector, Departamentul Limba Română, Lingvistică Generală și Limbi Clasice, Facultatea de Litere, U.S.M.

Domenii de cercetare: lingvistică generală, limba latină, cultură și civilizație românească, didactică, limba română pentru străini / alolingvi.

Fenomenul prefixării este foarte frecvent în limba rusă. De obicei, prefixele imprimă valori semantice suplimentare lexemelor la care sunt atașate.

Prefixul *до-* participă la formarea verbelor, adjectivelor, substantivelor și a adverbelor. Adjectivele cu prefixul *до-* au semnificația de ceva trecut, consumat înainte de alt eveniment, de exemplu: *дохристианский* – „de până la apariția creștinismului”, *довоенный* – „(de) dinainte de război, de până la război, antebelic”, *добрачный* – „dinainte de căsătorie, până la căsătorie” etc.

Substantivele formate cu *до-*, de tipul *доистория* – „preistorie”, la fel, au sensul de precedentă, pe când adverbele semnifică aducerea până la o anumită limită, punct, ca în exemplele: *досюда* – „până aici”, *донельзя* – „cum nu se mai poate, peste măsură, la culme”, *донизу* – „până jos, până în jos” etc.

Verbele prefixale din limba rusă cu *до-* au alte semnificații decât lexemele substantivale, adjectivale și adverbiale compuse cu *до-*. De obicei, prefixele determină, precizează acțiunea verbului la care sunt atașate din mai multe puncte de vedere: spațial, temporal, cantitativ, calitativ, gradual, rezultativ etc. sau pot modifica complet sensul verbului. În cele ce

urmează, ne vom ocupa doar de cele ce nu modifică totalmente sensul verbului, ci doar indică cum are loc acțiunea, modul de realizare a ei.

Conform datelor oferite de lingvistul rus S. I. Ojegov, prefixul *до-* formează verbe cu semnificația de: 1) acțiune terminată, dusă până la capăt; 2) acțiune suplimentară, de adăugare, sporire; 3) acțiune îndelungată, cu urmări negative pentru subiect [1, 172]. De cele mai multe ori, prefixul *до-* imprimă verbelor la care este atașat nuanța de acțiune încetată, înscriindu-le astfel în Aktionsart finitiv (Aktionsart – categorie din sfera aspectualității, numită și mod al acțiunii, aspecte lexicale, aspect obiectiv, mod al procesului; rus. способ действия). Echivalentele românești ale unor asemenea lexeme verbale sunt compuse cu ajutorul verbelor de aspect *a termina*, *a sfârși*, *a înceta*:

1. verbul de aspect **a termina**:

– *довязывать*, I, imperfectiv (în continuare: ipf.) **a termina** de legat:

„Мирон Григорьевич в кухне довязывал крыло к вентеру, слушал рассказ Михея о каком-то давнишнем убийстве” [2, 198];

– *дочитать*, **a termina** de citit:

„Я не **дочитала**, но там есть одно место, что трудно было удержаться от слёз” [3, 353];

„Кити настояла на своём и переехала к сестре пытаюсь **дочитать** свой роман” [4, 141];

– *договорить*, perfectiv (în continuare: pf.) **a termina** de vorbit:

„Ради Бога, дай мне **договорить**, – прибавил он” [5, 263];

„Он не успел **договорить**, – зал треснул от рукоплеканий” [6, 204];

„Доктор не **договорил**, увидев в руках Говядина дубовый кол с прилипшей кровью и волосами” [6, 346].

În exemplele citate supra, verbul **a termina** este succedat de supin (fenomen destul de frecvent), dar poate fi urmat și de participiu cu valoare substantivală.

2. verbul de aspect **a sfârși** succedat de supin:

– *доборонить*, pf., **a sfârși** de boronit, **a termina** boronitul.

Pentru a exprima aceeași semnificație de acțiune terminată, în echivalentele românești apare și

3. verbul de aspect a **înceta** succedat de un verb la conjunctiv:

– *добродить*, pf., a **înceta** să fermenteze (să fiarbă).

În afară de verbe, la exprimarea sensului de acțiune terminată, dusă până la capăt, participă și anumite locuțiuni adverbiale, cum ar fi:

4. loc. adv. **până la capăt**:

– *доесть*, pf., a mânca **până la capăt (tot)**, a **termina** de mâncat:

„Служба в потешном войске была тяжёлая – ни доспать, ни **доесть**” [7, 75];

„Другая неприятность, расстроившая в первую минуту его хорошее расположение духа, но над которою он после много смеялся, состояла в том, что из всей провизии, что, казалось, нельзя было её **доесть** в неделю, ничего не осталось” [5, 491];

– *докурить*, pf., a **termina** de fumat, a fuma **până la capăt** (o țigară încesută):

„Чичиков **докурил** свою сигарету, сел в карету, приказывая кучеру двинуться с места поскорей” [8, 82];

– *дописать*, pf., a **termina** de scris, a scrie **până la capăt**:

„Анна ещё сидела за письменным столом пытаюсь **дописать** письмо” [4, 129];

– *допить*, pf., a **termina** de băut, a bea **până la capăt**:

„**Допивал** тайком недопитые стаканы” [9, 42];

– *догореть*, pf. (cu varianta imperfectivă *догорать*) a arde **până la capăt**:

„И такой ужас нашёл на неё, что долго не могла понять, где она, и долго не могла дрожащими руками найти спички и зажечь другую свечу вместо той, которая **догорела** и потухла” [5, 618];

„Когда папироса **догорала** до ваты, доктор брал из толсто набитого портсигара новую, закуривал её об окуроч, кашлял, весь багровея и почёсывая под раскрытой рубашкой волосатую грудь” [6, 78].

Locuțiunea adverbială **până la capăt** concurează în echivalentele românești cu *alta*, la fel de frecventă. E vorba de

5. loc. adv. **până la sfârșit**:

– *дослушать*, pf., a asculta (a audia) **până la sfârșit**:

„Вронскому хотелось теперь **дослушать** и узнать, что он скажет ему” [5, 260];

„Она не **дослушала**, кивнула головой и стала протискиваться к вешалке” [6, 19].

În cazul verbului *донить* locuțiunile adverbiale de mai sus sunt înlocuite cu

6. loc. adv. **până la fund**:

– *донить*, pf., a bea **până la fund**, a **termina** de băut.

Sporadic, în componența echivalentelor românești ale verbelor rusești cu prefixul *до-*, ce au semnificația de acțiune terminată, dusă până la capăt, intră și următoarele locuțiuni adverbiale:

7. loc. adv. **de-a binelea**:

– *докиснуть*, pf., a se acri (înăcri) **de-a binelea**;

8. loc. adv. **de tot**:

– *доломаться*, pf., 1. pop., a se strica **de tot**;

9. loc. adv. **cu totul**:

– *добить*, pf., 2. a zdrobi (**definitiv, complet**); a nimici; 3. a sparge **cu totul (complet)**; 4. (despre ceas ș.a.) a suna **ultima oară (dată)**:

„Недобитая птица бьётся в ягдташе: и противно, и жалко, и хочется поскорее **добить** и забыть” [10, 70].

Pentru a exprima același sens de acțiune terminată, echivalentele românești au în componența lor diverse adverbe, cum ar fi:

10. adv. de mod **bine**:

– *дослышать*, pf., pop., a auzi **totul**, a auzi (a desluși) **bine**;

– *доспеть*, pf., pop. 1. a se coace, a se pârgui **bine**, a se maturiza, a se rumeni;

– *додумать*, pf., a se gândi **bine**, a cugeta, a chibzui, a-și duce gândul **până la sfârșit**;

11. adv. de mod **complet**;

12. adv. de mod **definitiv**:

– *двооружиться*, pf., a se înarma **complet**; 2. a se înarma **adăugător (suplimentar)**.

Uneori echivalentele românești ale lexemelor verbale cu *до-*, cu sensul de acțiune terminată, dusă până la capăt, sunt compuse cu ajutorul pronumelui nehotărât (în continuare: pron. neh.) sau al adjectivului pronominal nehotărât (în continuare: adj. pron. neh.) **tot**, ca în exemplele:

13. pron. neh. **tot** (și cu forma de plural **toți**):

– *доказать*, pf., **a termina** de spus (de povestit, de narat), a spune **tot**:

„Давайте сейчас попробуем, графиня, – начал он, но Левин хотел **доказать** то, что он думал” [5, 46];

„– Подожди, не хватай из рук, я сначала **докажу**...” [6, 80];

– *доловить*, pf., **a termina** de prins, a-i prinde **pe toți**;

14. adj. pron. neh. **toți**:

– *досчитать*, pf., **a termina** de numărat; a număra până la..., a număra **toți**..., a număra restul.

Altă semnificație, pe care o au verbele din rusă datorită atașării prefixului *до-*, e cea de acțiune suplimentară, de adăugare, sporire. Asemenea acțiuni se înscriu, conform clasificării efectuate de cercetătoarea A. Savin, în Aktionsart cumulativ” [11, 67]. Românește această semnificație este exteriorizată, preponderent, cu ajutorul adverbelor, printre care:

15. adv. de mod **suplimentar**:

– *добрать*, pf., a lua, a culege, a aduna **suplimentar**; 2. **a sfârși** de luat (cules, adunat); 3. **a termina** de zețuit;

16. adv. de mod **adăugător**:

– *двооружить*, pf., **a termina** de înarmat, 2. a înarma **adăugător (suplimentar)**;

17. adv. de mod **mai**:

– *додержать*, pf., a **mai** ține, a ține până în (la)...

Uneori adverbul **mai** este însoțit și de alte lexeme adverbiale, cum ar fi:

18. adv. **puțin**:

– *догулять*, pf., 1. a se **mai** plimba **puțin**; **a termina** de petrecut;

19. adv. **încă**:

– *додать*, pf., a **mai** da (**încă**), a **mai** da restul (ceea ce a rămas).

Am atestat și un caz când echivalentul românesc al verbului cu *до-* este un verb format cu

20. prefixul **re-**:

– *довесить*, pf., 1. a **recântări** (pentru a adăuga cantitatea care lipsește).

2. **a termina** de cântărit.

Pentru a exprima sensul de acțiune îndelungată, cu urmări negative pentru subiect, pe care îl au unele verbe cu *до-*, în limba română se recurge la

21. perifrază, de exemplu: *доиграться* – **a o păți** jucându-se **prea mult**; *добежаться* – **a o păți** alergând **prea mult**.

До- este considerat un prefix cu o valență relativ mică. Cu toate acestea, am stabilit numeroase posibilități de exprimare în română a sensurilor pe care verbele rusești le obțin datorită atașării acestuia. De cele mai multe ori, în componența echivalentelor românești intră verbe de aspect, adverbe, locuțiuni adverbiale, uneori – pronume nehotărâte, adjective pronominale nehotărâte, substantive. De aici pornește și diversitatea modelelor structurale, care, în ordinea descreșterii frecvenței, sunt următoarele:

1. verb aspectual + verb la supin;
2. verb + adverb;
3. verb + locuțiune adverbială;
4. verb + pronume nehotărât;
5. verb aspectual + verb la conjunctiv;
6. verb + substantiv;
7. verb + adjectiv pronominal nehotărât;
8. adverb + verb;
9. perifrază;
10. verb prefixal.

Bibliografie

1. С. И. Ожегов, *Словарь русского языка*. Изд. 22-е, Русский язык, Москва, 1990.
2. М. Шолохов, *Тихий Дон*, Том 1, Картя молдовеняскэ, Кишинёв, 1985.
3. А. П. Чехов, *Невеста* // Рассказы. 1977.
4. Л. Н. Толстой, *Анна Каренина*, Художественная литература, Кишинёв, 1981.
5. Л. Н. Толстой, *Анна Каренина*, Картя молдовеняскэ, Кишинёв, 1985.
6. А. Толстой, *Хождение по мукам*, Том 1, Лумина, Кишинёв, 1978.
7. А. Толстой, *Пётр Первый*, Кыргызстан, Фрунзе, 1974.
8. Н. В. Гоголь, *Мёртвые души*, Художественная литература, Москва, 1985.
9. Л. Н. Толстой, *Война и мир*, Картя молдовеняскэ, Кишинёв, 1975.
10. Л. Толстой, *Воскресение*, Картя молдовеняскэ, Кишинёв, 1969.
11. A. Savin, *Valori lexico-gramaticale ale locuțiunilor verbale românești în plan sincron și diacronic (Categoria Aktionsart și Terminativitate: Aterminativitate)* / Autoreferatul tezei de doctor în științe filologice, Chișinău, 1996.